

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

П Л А Н И
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА”

Харків
2013

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

Електронна копія

П Л А Н И
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА”

**галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”**

для студентів денної форми навчання

Харків
2013

Плани семінарських занять з навчальної дисципліни “Економіка підприємства” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”, напрям підготовки 6.030401 “Правознавство”) для студентів денної форми навчання / уклад.: Л. С. Шевченко, О. О. Чуприна. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 37 с.

У к л а д а ч і: Л. С. Шевченко,
О. О. Чуприна

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 1 від 15.01.2013 р.)*

1. ВСТУП

Економіка підприємства вивчає теорію і практику господарської діяльності підприємства в умовах ринкової економіки, а саме: 1) економічні закони, закономірності та форми їх прояву в господарюванні на рівні підприємства; 2) ресурсне забезпечення, формування і раціональне використання виробничого потенціалу підприємства; 3) фінансово-економічні результати та шляхи підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

Метою вивчення дисципліни “Економіка підприємства” є формування комплексу наукових поглядів на господарську систему підприємства, основних умінь з ефективного використання ресурсів підприємства для отримання прибутку та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Методологічна функція семінарських занять полягає у формуванні у студентів знань, цілей, функцій та особливостей функціонування підприємства в умовах ринкової економіки; маркетингової концепції управління підприємством; основ планування виробничої та комерційної діяльності підприємства; принципів формування трудових ресурсів підприємства, організації та стимулювання праці на підприємстві; структури та шляхів підвищення ефективності використання капіталу підприємства; змісту інвестиційної, інноваційної, виробничої, фінансової, антикризової діяльності підприємства.

Практичне завдання семінарських занять полягає у набутті студентами умінь розробляти бізнес-план підприємства; здійснювати економічний аналіз витрат, доходів та прибутку підприємства; встановлювати ціни на продукцію підприємства; аналізувати фінансову звітність підприємств; оцінювати конкурентоспроможність підприємства за різними показниками і критеріями; досліджувати основні ризики та загрози господарській діяльності підприємства, створювати систему забезпечення

підприємства від економічного шпигунства та рейдерства. Майбутні фахівці з права повинні також здобути спеціальні економічні знання і навички щодо способів виживання підприємства в умовах економічної кризи: реструктуризації, санації та процедури банкрутства суб'єктів господарювання, створення комплексної системи економічної безпеки підприємства.

Ефективній підготовці до занять і більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу сприяє виконання завдань для самостійної роботи, а саме: формулювання відповідей на теоретичні і тестові запитання для самоконтролю, розв'язання практичних завдань, підготовка рефератів, опрацювання рекомендованої літератури.

2. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль I. ПІДПРИЄМСТВО В СИСТЕМІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Тема 1. Підприємство як суб'єкт господарювання

П л а н

1. Поняття підприємства. Цілі, функції, принципи функціонування та основні напрями діяльності підприємства.
2. Структура підприємства.
3. Економічний потенціал підприємства та ефективність його використання.
4. Види та організаційно-правові форми підприємств.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. Які головні ознаки притаманні підприємству як суб'єкту підприємницької діяльності?
2. Охарактеризуйте головні напрями господарської діяльності підприємства. Які функції виконує підприємство?
3. Розкрийте головні елементи та визначте типи виробничої структури підприємства.
4. Якою є загальна структура підприємства як господарської організації?
5. Обґрунтуйте сутність та структуру економічного потенціалу підприємства.
6. Охарактеризуйте види підприємств залежно від напрями діяльності, форми власності, порядку їх утворення.

Практичні завдання

1. Розробіть загальну структуру юридичної консалтингової фірми.

2. Обґрунтуйте, у якій організаційно-правовій формі доцільно створювати багатопрофільну юридичну фірму.

Тести

1. Який вид відокремленості підприємства характеризує здійснення підприємством господарської діяльності на основі певного правового режиму власності на своє майно?

- а) економічна відокремленість;
- б) господарська відокремленість;
- в) організаційно-правова відокремленість;
- г) майнова відокремленість;
- д) фінансова відокремленість.

2. Яка з функцій підприємства сприяє створенню його ринкових переваг?

- а) фінансова;
- б) соціальна;
- в) маркетингова;
- г) інвестиційна;
- д) інноваційна.

3. Який із видів діяльності підприємства характеризують заходи зі створення необхідних умов праці, підвищення кваліфікації та охорони здоров'я працівників?

- а) виробнича;
- б) соціальна;
- в) екологічна;
- г) фінансова;
- д) матеріально-технічного забезпечення.

4. Підприємство, яке розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і продукцію або послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 % його загального обсягу продукції або послуг, називається:

- а) інноваційне;
- б) інвестиційне;
- в) венчурне;
- г) науково-дослідницьке;
- д) технологічне.

Тема 2. Підприємство і ринок. Маркетингова концепція управління підприємством

П л а н

1. Сучасна концепція маркетингу та її застосування на підприємстві.
2. Розроблення ринку підприємства. Сегментування ринку, його критерії та фактори. Вибір цільового ринку.
3. Аналіз ринкового середовища підприємства. Ринок юридичних послуг як складова ринкового середовища підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. Що таке маркетинг? Дайте характеристику концепції маркетингу підприємства.
2. Як еволюціонувала господарська діяльність підприємства відповідно до концепції маркетингу?
3. Розкрийте зміст понять “ринок підприємства” та “цільовий ринок підприємства”.
4. З якою метою здійснюється сегментація ринку? Які критерії та фактори сегментації ви знаєте?

5. Охарактеризуйте основні складові середовища підприємства.
6. Яку роль відіграє ринок юридичних послуг у забезпеченні правової поведінки підприємства як суб'єкта господарювання?

Практичні завдання

1. Проаналізуйте будь-яку знайому вам фірму (підприємство) і визначте, які суб'єкти ринкової діяльності є для неї: а) постачальниками; б) маркетинговими посередниками; в) конкурентами; г) клієнтами; д) контактними аудиторіями.

2. Розробіть якомога повніший перелік ознак сегментування ринку, які доцільно враховувати юридичній консалтинговій фірмі для успішного бізнесу.

3. У результаті маркетингових досліджень передбачається зростання частки фірми на ринку з 14 до 18 % при ємності ринку 52 млн од. продукту. Витрати на маркетингові зусилля в розрахунку на рік становлять 65 млн грн. Розрахуйте додатковий прибуток у наступному році, якщо прибуток на один виріб складає 140 грн, а ємність ринку не змінюється.

Тести

1. До стратегічного маркетингу належить функція:

- а) розроблення товару;
- б) установлення цін на товари;
- в) просування товарів;
- г) розроблення маркетингової стратегії підприємства;
- д) збут товарів.

2. До операційного маркетингу належить функція:

- а) аналіз ринкового середовища підприємства;
- б) сегментація ринку;
- в) установлення цін на товари;
- г) аналіз конкурентоспроможності підприємства;
- д) розроблення маркетингової програми для цільового ринку.

3. Класифікація потенційних споживачів певних товарів і послуг підприємства відповідно до якісних особливостей їхніх потреб і попиту називається:

- а) рейтингування покупців;
- б) сегментація ринку;
- в) позиціонування продукції;
- г) розроблення маркетингового плану;
- д) конкуренція за покупців.

4. При сегментації ринку за регіонами проживання споживачів використовується одна з груп факторів, а саме:

- а) поведінкові фактори;
- б) психологічні;
- в) демографічні;
- г) географічні;
- д) соціально-економічні.

5. Суб'єктами ринкового середовища підприємства не є:

- а) ринкові посередники;
- б) постачальники підприємства;
- в) конкуренти;
- г) споживачі;
- д) вищі навчальні заклади регіону.

Тема 3. Планування діяльності підприємства. Бізнес-план

П л а н

1. Сутність і цілі планування. Система планів підприємства.
2. Планування виробничої діяльності підприємства: сутність, принципи, методи. Розроблення виробничої програми.
3. Планування комерційної (маркетингової) діяльності підприємства. Розроблення маркетингової програми.

4. Бізнес-план підприємства: сутність, функції, основні розділи, порядок (етапи) розроблення. Участь корпоративного юриста у розробленні бізнес-плану.
5. Планування і бюджетування.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. З якою метою здійснюється планування господарської діяльності підприємства?
2. Охарактеризуйте систему планів підприємства.
3. Що таке виробнича програма підприємства? З якою метою вона розробляється?
4. З якою метою розробляються маркетингові програми підприємства?
5. Що таке бізнес-план? Охарактеризуйте порядок розроблення та основні розділи бізнес-плану.
6. Поясніть участь юристів у розробленні бізнес-плану підприємства.

Практичне завдання

Обґрунтуйте інвестиційну привабливість будь-якого відомого вам підприємства. Поясніть, чому таку інформацію потрібно включати до резюме бізнес-плану.

Тести

1. *Процес визначення виробничих, комерційних, фінансових, соціальних та інших цілей підприємства на певний період, а також розробки способів і засобів досягнення цих цілей задля максимізації прибутку називається:*

- а) таргетування;
- б) позиціонування;
- в) оптимізація діяльності;
- г) планування діяльності;
- д) оцінювання результатів діяльності.

2. Маркетингові заходи з метою стимулювання збуту обґрунтовують в одному з документів підприємства, а саме:

- а) виробнича програма;
- б) маркетингова програма;
- в) програма нового будівництва;
- г) соціальна програма;
- д) програма науково-технічного розвитку підприємства.

3. З якою метою розробляють бізнес-план підприємства?

- а) формулювання суті підприємницької ідеї, шляхів і засобів її реалізації;
- б) банкрутство підприємства;
- в) продаж майнового комплексу підприємства;
- г) зміна керівництва підприємства;
- д) формування позитивного іміджу підприємства.

4. У якому розділі бізнес-плану слід викласти суть бізнесу, його переваги, підсумки маркетингових досліджень і фінансово-економічних розрахунків?

- а) план маркетингу;
- б) виробничий план;
- в) організаційний план;
- г) фінансовий план;
- д) резюме.

5. У якому розділі бізнес-плану доцільно обґрунтувати правові питання приватизації підприємства?

- а) план маркетингу;
- б) виробничий план;
- в) організаційний план;
- г) фінансовий план;
- д) юридичний план.

Змістовий модуль II. РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Тема 4. Персонал підприємства. Організація та стимулювання праці

П л а н

1. Поняття, класифікація, структура персоналу підприємства.
2. Планування чисельності персоналу. Аудит персоналу. Зовнішній та внутрішній ринок праці підприємства, їх взаємозв'язок.
3. Продуктивність праці та резерви її підвищення. Виробіток і трудомісткість.
4. Організація оплати праці. Форми і системи заробітної плати. Формування фонду заробітної плати на підприємстві. Участь працівників у розподілі прибутку.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення категорій “персонал” та “кадри” підприємства. Охарактеризуйте основні категорії персоналу підприємства.
2. Що таке аудит персоналу? Розкрийте кількісні та якісні показники персоналу.
3. опишіть роль зовнішнього та внутрішнього ринку праці у формуванні персоналу підприємства.
4. Дайте визначення продуктивності праці та охарактеризуйте її основні показники.
5. Охарактеризуйте резерви підвищення продуктивності праці на підприємстві.
6. Охарактеризуйте тарифну систему оплати праці. Перелічіть основні риси колективних безтарифних систем оплати праці.
7. Назвіть основні форми та системи заробітної плати.

Практичні завдання

1. Підготуйте Ваше резюме для підприємства, яке оголосило конкурс на заміщення вакантної посади юриста.

2. 1 вересня 2012 р. облікова чисельність працівників фірми склала двадцять чоловік; 5 вересня того ж місяця на роботу було прийнято чотири працівника; 15 вересня прийнято ще двох працівників; 20 вересня звільнився один працівник; 26 вересня на роботу прийнято одного працівника; 29 вересня звільнилися три працівники. Р о з р а х у й т е: а) середньооблікову чисельність працівників фірми у вересні 2012 р.; б) коефіцієнти плинності і відновлення персоналу у вересні 2012 р.

Тести

1. *Здатність праці створювати певну кількість матеріальних благ за одиницю часу називається:*

- а) інтенсивність праці;
- б) якість праці;
- в) кількість праці;
- г) продуктивність праці;
- д) трудомісткість праці.

2. *Зміст тарифної системи оплати праці характеризує одне з визначень, а саме:*

- а) тарифна система оплати праці складається з тарифно-кваліфікаційних довідників, тарифних сіток і тарифних ставок;
- б) тарифна система оплати праці – це сукупність тарифних сіток;
- в) тарифна система оплати праці – це тарифні ставки;
- г) тарифна система оплати праці – це характеристики робіт і професій на підприємстві;
- д) тарифна система оплати праці – це збірник нормативних актів.

3. За якої системи оплати праці відрядна розцінка обчислюється не на окрему операцію (виріб), а на весь комплекс робіт у цілому?

- а) пряма відрядна;
- б) непряма відрядна;
- в) відрядно-преміальна;
- г) акордна;
- д) колективний підряд.

4. За якої системи оплати праці зарплата нараховується за погодинними, поденними чи місячними тарифними ставками працівників відповідно до фактично відпрацьованого ними часу?

- а) пряма відрядна;
- б) непряма відрядна;
- в) відрядно-преміальна;
- г) акордна;
- д) проста почасова.

Т е м а 5. Капітал підприємства

П л а н

1. Власний і запозичений капітал підприємства. Статутний капітал. Поняття активів підприємства.
2. Основні фонди підприємства: сутність, класифікація, структура, використання. Амортизація. Вартість основних фондів. Показники ефективності відтворення та використання основних фондів.
3. Оборотні засоби підприємства: сутність, склад, структура, джерела формування. Показники ефективності використання оборотних засобів.
4. Нематеріальні ресурси підприємства: сутність, види, вплив на конкурентоспроможність підприємства. Промислова та інтелектуальна власність.
5. Нематеріальні активи: поняття, охорона та реалізація права власності. Ефективність використання нематеріальних активів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення та назвіть структурні елементи капіталу підприємства.
2. Що таке основні фонди підприємства? Які існують групування основних фондів?
3. Дайте визначення та назвіть причини зношування основних фондів підприємства. Як створюється амортизаційний фонд підприємства?
4. Які показники використовують для оцінки ефективності відтворення та використання основних фондів підприємства?
5. З яких частин складаються оборотні кошти підприємства? Як покращити використання оборотних коштів підприємства?
6. Охарактеризуйте основні види нематеріальних ресурсів підприємства. Що належить до нематеріальних активів підприємства?

Практичні завдання

1. Підприємство придбало устаткування на суму 10 тис. грн, витрати на доставку склали 500 грн, монтаж – 700 грн. Індекс інфляції за рік – 1,2. Норма амортизації – 15 %. Розрахуйте: а) первісну вартість; б) відновну вартість; в) вартість устаткування наприкінці першого року експлуатації.

2. Обсяг виробництва промислового підприємства – 72 тис. грн, середньорічна вартість основних фондів – 25 тис. грн, кількість працівників – 100 осіб, прибуток – 4 тис. грн. Розрахуйте: а) фондомісткість продукції; б) фондовіддачу; в) фондоозброєність праці; г) рентабельність основних фондів.

Тести

1. До власних фінансових ресурсів підприємства не належать:

- а) прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства;
- б) амортизаційні відрахування;
- в) внески засновників підприємства;
- г) банківські та комерційні кредити;
- д) майно, отримане в подарунок.

2. Права на об'єкти інтелектуальної власності утворюють:

- а) матеріальні активи підприємства;
- б) нематеріальні активи;
- в) фінансові активи;
- г) основні засоби;
- д) оборотні кошти.

3. Фактична вартість основних фондів на момент їх придбання чи введення в дію називається:

- а) повна вартість;
- б) первісна вартість;
- в) залишкова вартість;
- г) відновна вартість;
- д) неповна вартість.

4. Вартість основних фондів на певний момент часу з урахуванням їх зношення називається:

- а) повна вартість;
- б) первісна вартість;
- в) залишкова вартість;
- г) відновна вартість;
- д) неповна вартість.

5. Що з переліченого не належить до оборотних фондів підприємства?

- а) запаси сировини;

- б) матеріали;
- в) паливо;
- г) незавершене виробництво;
- д) машини та устаткування.

6. Яка група оборотних коштів є активами з найменшим ризиком вкладення?

- а) незавершене виробництво;
- б) виробничі запаси;
- в) готова продукція на складі;
- г) дебіторська заборгованість;
- д) кошти на банківських рахунках та грошові кошти у касі.

Змістовий модуль III. ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА, ЇЇ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Тема 6. Інвестиційна діяльність підприємства

П л а н

1. Сутність інвестицій та інвестиційної діяльності. Класифікація та структура інвестицій. Інвестиції та інновації.
2. Джерела фінансування інвестицій. Залучення іноземних інвестицій на підприємство.
3. Інвестиційний проект. Розрахунки обсягу необхідних інвестицій.
4. Ефективність інвестицій: сутність та методи оцінювання.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення інвестиції. Які існують види інвестицій?
2. Що таке інвестиційний проект?
3. Охарактеризуйте стадії інвестиційного циклу проекту.
4. У чому відмінність між традиційними та динамічними методами оцінки ефективності інвестицій?
5. В чому сутність та призначення процедури дисконтування?

Практичні завдання

1. Інвестування проекту планується здійснити у чотири етапи:

01.01.2013 р. – 6 млн грн;

01.01.2014 р. – 2 млн грн;

01.01.2015 р. – 1 млн грн;

01.01.2016 р. – 1 млн грн.

01.01.2017 р. планується одержати дохід розміром 15,5 млн грн. Ставка банківського відсотка – 10 % річних. Оцініть доцільність інвестицій у проект.

2. Підприємству пропонують три інвестиційні проекти (*табл. 1*). Порівняйте їх і оберіть найкращий. Початкові інвестиції за кожним проектом плануються у 165 тис. грн. Ставка банківського відсотка – 10 % річних.

Т а б л. 1

Номер проекту	Очікуваний дохід за роками			Загальна сума очікуваних доходів, тис. грн.
	За перший рік	За другий рік	За третій рік	
1	100	80	20	200
2	40	60	100	200
3	100	30	70	200

Тести

1. *Всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту, – це:*

- а) основні фонди;
- б) оборотні фонди;
- в) інвестиції;
- г) інновації;
- д) грошовий потік.

2. *Сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб, держави щодо реалізації інвестицій означають:*

- а) капіталовкладення;
- б) інвестиційний клімат;
- в) інвестиційна діяльність;
- г) субсидування;
- д) дисконтування.

3. *Інвестором не може бути:*

- а) фізична особа;
- б) юридична особа;
- в) держава;
- г) транснаціональна корпорація;
- д) всі відповіді невірні.

4. *Не є одним з типів реалізації іноземних інвестицій:*

- а) здійснення експортно-імпортних операцій;
- б) створення спільних підприємств;
- в) створення дочірніх підприємств або філій;
- г) придбання неконтрольних пакетів акцій підприємств;
- д) купівля контрольних пакетів акцій підприємств.

5. *Коригування грошових потоків на коефіцієнт, що дозволяє привести суми, отримані або витрачені у різні періоди, до одного моменту часу, тобто знайти їх теперішню*

вартість з метою забезпечення зіставлення у розрахунках, називається:

- а) дисконтування;
- б) ціноутворення;
- в) кредитування;
- г) оцінка ефективності інвестицій;
- д) фінансове планування.

Тема 7. Інноваційна діяльність підприємства

П л а н

1. Сутність інновацій, їх види та роль у розвитку підприємств.
2. Інноваційний процес.
3. Інноваційна діяльність підприємства та її інфраструктура.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність та мету впровадження інновацій. Яку роль відіграють інновації у розвитку підприємства?
2. За якими ознаками можна класифікувати інновації? Назвіть основні види та типи інновацій.
3. Охарактеризуйте складові інноваційного процесу. Назвіть основні етапи інноваційної діяльності.
4. Охарактеризуйте інноваційний продукт та інноваційну продукцію підприємства.
5. Як здійснюється оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємства?
6. Назвіть ризики інноваційної діяльності.
7. Розкрийте основні елементи інноваційної інфраструктури.

Практичні завдання

1. Назвіть базисні інновації, що зумовили розвиток виробничих сил на різних етапах розвитку людства. Наведіть приклади сучасних інновацій, які можна віднести до базисних, поліпшуючих та псевдоінновацій.

2. Виробниче підприємство планує придбати ліцензію на право використання нової технології при виробництві продукції. Прогнозований річний обсяг випуску продукції – 4 тис. одиниць. Очікувана собівартість виробу, виготовленого за власною технологією, – 1250 грн, а виробу, виготовленого на основі ліцензії, – менше на 20 %. Оцініть доцільність придбання ліцензії, якщо щорічна сума роялті за ліцензійною угодою становить 250 тис. грн на рік, а ціна одиниці продукції а) 1300 грн; б) 1200 грн; в) 1050 грн.

Тести

1. Результат творчої інтелектуальної діяльності, що дозволяє підвищити економічну чи соціальну ефективність використання факторів виробництва за рахунок їх більш раціонального поєднання, підвищення якості чи зниження вартості – це:

- а) відкриття;
- б) інновація;
- в) вдосконалення;
- г) нематеріальні активи;
- д) прикладні дослідження.

2. Інновації, що реалізують видатні винаходи та стають основою формування нових поколінь чи напрямів розвитку техніки, називаються:

- а) псевдоінновації;
- б) базисні інновації;
- в) поліпшуючі інновації;
- г) ординарні інновації;
- д) мікроінновації.

3. Інновації, спрямовані на розвиток культури, поліпшення умов праці, якості освіти, охорони здоров'я – це:

- а) техніко-технологічні інновації;
- б) організаційно-управлінські інновації;
- в) соціальні інновації;
- г) псевдоінновації;
- д) інтерспецифічні інновації.

4. Теоретична та експериментальна діяльність, спрямована на отримання нових знань про основні закономірності розвитку природи, суспільства та людини, – це:

- а) фундаментальні дослідження;
- б) прикладні дослідження;
- в) дослідно-конструкторські роботи;
- г) промислове освоєння;
- д) техніко-технологічні інновації.

5. Підприємство (об'єднання підприємств), у якого більше, ніж 70 % обсягу продукції (у грошовому вимірі) за звітний податковий період є інноваційними продуктами і (або) інноваційною продукцією, – це:

- а) венчурне підприємство;
- б) промислове підприємство;
- в) технополіс;
- г) інноваційне підприємство;
- д) бізнес-інкубатор.

6. Сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо), називається:

- а) інноваційні підприємства;
- б) інноваційний комплекс;
- в) організаційно-управлінські інновації;
- г) інноваційна інфраструктура;
- д) технопарк.

Тема 8. Витрати виробництва і реалізації продукції. Ціноутворення

П л а н

1. Поняття та класифікація витрат на виробництво і реалізацію продукції.
2. Собівартість продукції.
3. Продукція підприємства: товарна, реалізована.
4. Система цін на продукцію фірми.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. Що таке витрати? За якими ознаками вони класифікуються?
2. Розкрийте зміст поняття “собівартість”. Які види собівартості вам відомі? Поясніть, як здійснюється калькулювання собівартості.
3. Розкрийте основні чинники зниження собівартості продукції.
4. Якими показниками вимірюється продукція підприємства? Як обчислюються показники валової, реалізованої, товарної продукції?
5. Що таке ціна? З яких структурних компонентів вона складається? Які види цін вам відомі?
6. Як здійснюється формування первинної (початкової) ціни? Які методи ціноутворення вам відомі?

Практичні завдання

1. Протягом звітного періоду на швейному підприємстві виготовлено 1150 штанів, 1750 спідниць і 2200 сорочок. Основна заробітна плата на виготовлення однієї пари штанів – 35 грн, спідниці – 24 грн, сорочки – 16 грн.

Визначить суму загальновиробничих витрат, що підля-

гають включенню у виробничу собівартість кожного виробу, якщо загальна їх сума складає 182 000 грн.

2. Запаси нереалізованої продукції на складі підприємства станом на 01.01.2012 р. становили 10 тис. од., а на 01.01.2013 р. – 20 тис. од.

Розрахуйте обсяг реалізованої в 2012 р. продукції підприємства, якщо обсяг товарної продукції за цей період склав 100 тис. од.

3. Підприємство придбало товар за ціною 12 грн. Орієнтовний відсоток витрат на підприємстві – 15 %, рентабельність – 12 %.

Визначте кінцеву ціну продажу товару, якщо на товар нараховується ПДВ, а розмір скидки становить 10 %.

Тести

1. Витрати на залучення ресурсів, що не належать фірмі; витрати, які відображаються у бухгалтерській звітності (платежі постачальникам сировини, палива, матеріалів, транспортних послуг, орендна плата, заробітна плата, амортизаційні відрахування), називаються:

- а) прямі витрати;
- б) непрямі витрати;
- в) граничні витрати;
- г) явні (зовнішні) витрати;
- д) неявні (внутрішні) витрати.

2. Витрати, розмір яких не залежить від обсягів виробництва (амортизація, оренда, страхові внески, управлінські витрати), називаються:

- а) постійні витрати;
- б) перемінні витрати;
- в) постійно-перемінні витрати;
- г) основні витрати;
- д) накладні витрати.

3. Поточні витрати на виробництво і реалізацію продукції, виражені в грошовій формі, називаються:

- а) собівартість продукції;
- б) граничні витрати;
- в) обсяг виробництва;
- г) альтернативні витрати;
- д) калькуляція.

4. Не є одним з елементів кошторису:

- а) матеріальні витрати;
- б) витрати на оплату праці;
- в) відрахування на соціальні потреби;
- г) амортизація;
- д) прибуток підприємства.

5. Зазвичай найвищою є:

- а) собівартість;
- б) оптова ціна виробника;
- в) оптова відпускна ціна виробника;
- г) відпускна ціна посередника (оптова ціна реалізації);
- д) роздрібна ціна.

Т е м а 9. Фінансова діяльність підприємства. Основні фінансові результати

П л а н

1. Фінанси підприємства. Грошові фонди, джерела формування, напрями використання.
2. Доходи підприємства: поняття, види, джерела.
3. Податки та збори до державного і місцевих бюджетів, позабюджетних фондів.
4. Формування і розподіл прибутку. Рентабельність, її види.
5. Фінансова звітність підприємств України.
6. Оцінка фінансового стану підприємства.
7. Оцінка вартості підприємства і бізнесу.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття “фінанси підприємства”. Охарактеризуйте структуру фінансових ресурсів підприємства.
2. Що таке доходи підприємства? Які джерела виникнення доходів вам відомі?
3. Поясніть різницю між податками та зборами. Які загальнодержавні та місцеві податки існують в Україні?
4. Що таке прибуток підприємства? Як він формується та розподіляється?
5. Що таке рентабельність? Як обчислюються показники рентабельності?
6. Дайте визначення фінансової звітності підприємства та назвіть основні принципи її формування. Яку інформацію містять основні форми фінансової звітності підприємства?
7. Назвіть основні напрями аналізу фінансового стану підприємства.
8. Як здійснюється оцінка вартості підприємства і бізнесу? Які підходи до оцінювання вам відомі?

Практичні завдання

1. Дохід (виручка) від реалізації продукції підприємства за період складає 120 тис. грн, у тому числі ПДВ – 20 тис. грн. Собівартість цієї продукції – 85 тис. грн. **Розрахуйте** чистий дохід (виручку) від реалізації продукції; валовий прибуток (збиток) та рентабельність продукції підприємства.

2. Використовуючи дані фінансової звітності підприємства (Балансу та Звіту про фінансові результати), **здійсніть** оцінку його фінансового стану.

Тести

1. До грошових фондів підприємства, тобто коштів, що мають цільове призначення, не належать:

- а) статутний фонд;
- б) фонд оплати праці;
- в) основні та оборотні фонди;
- г) амортизаційний фонд;
- д) резервний фонд.

2. У бухгалтерському обліку вважаються доходами:

- а) отримана передоплата, аванс в рахунок оплати продукції;
- б) дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- в) надходження згідно з договорами комісії, агентськими договорами;
- г) сума задатку під заставу;
- д) надходження від первісного розміщення цінних паперів.

3. До місцевих податків і зборів в Україні належить:

- а) податок на прибуток;
- б) податок на доходи фізичних осіб;
- в) податок на додану вартість;
- г) збір за місця для паркування транспортних засобів;
- д) мито.

4. Частина доходу, яка залишається у підприємства після відшкодування усіх витрат, понесених під час формування цього доходу, називається:

- а) виторг;
- б) дивіденди;
- в) прибуток;
- г) граничний дохід;
- д) рентабельність.

5. Відносний показник ефективності роботи підприємства, який у загальному вигляді обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів), необхідних для його отримання, називається:

- а) рентабельність;
- б) ліквідність;
- в) платоспроможність;
- г) фондовіддача;
- д) капіталовіддача.

Т е м а 10. Оцінка конкурентоспроможності підприємства

П л а н

1. Поняття конкурентоспроможності і конкурентних переваг підприємства. Конкурентна діагностика.
2. Комплексна оцінка конкурентоспроможності підприємства.
3. Оцінка ринкової частки та конкурентної позиції підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. Що означає конкурентоспроможність підприємства (КСП)? У чому полягають порівняльні та конкурентні переваги підприємства?
2. З якою метою та якими методами здійснюється конкурентна діагностика підприємства? Що передбачає експрес-діагностика та комплексне оцінювання КСП?
3. Як оцінити конкурентоспроможність продукції підприємства?
4. Чому зростання вартості бізнесу (підприємства) свідчить про КСП у довгостроковому періоді?

5. Як розрахувати частку підприємства на ринку? Які показники монополізації товарних ринків застосовують в Україні та світі?

Практичні завдання

1. Виробнича фірма обирає постачальника сировини. Необхідний їй обсяг сировини складає 5 т щоденно. Сировина швидко псується та не підлягає зберіганню. Фірма **A** пропонує сировину по 3000 грн за 1 т, а фірма **B** – по 4000 грн.

Відстань між виробничою фірмою та фірмою **A** втричі більше, ніж між виробничою фірмою та фірмою **B**. Тому плата за транспортні послуги одного автомобіля при поставках з фірми **A** – 9 тис. грн, а з фірми **B** – 3 тис. грн. Максимальна вантажопідйомність одного автомобіля – 10 т.

Розрахуйте ціни споживання сировини з фірм A та B. Визначте, на якій з них конкурентоспроможність продукції вище. Чи зміниться ситуація, якщо добова потреба виробничої фірми у сировині зростає до 10 т?

2. На ринку цукру країни функціонують 15 фірм, які разом реалізують 200 тис. т цукру щорічно. При цьому обсяг реалізації найбільшої з них становить 50 тис. т цукру, другої за розміром – 35 тис. т, третьої – 30 тис. т, четвертої – 25 тис. т, п'ятої – 20 тис. т.

Розрахуйте частку ринку кожної з них та визначте, чи є ринок цукру країни монополізованим.

Тести

1. Реальна та потенціальна можливість ефективної господарської діяльності, а саме розроблення, виробництва та прибуткової реалізації продукції підприємства, що користується пріоритетним попиту споживачів, в умовах конкурентного ринку, називається:

- а) конкурентоспроможність підприємства;
- б) ефективність діяльності підприємства;
- в) виробнича діяльність підприємства;

- г) частка ринку підприємства;
- д) ринкова вартість підприємства.

2. До конкурентних переваг підприємства відносять:

- а) вигідне розташування підприємства;
- б) наявність дешевих джерел корисних копалин та енергії;
- в) наявність робочої сили необхідної кваліфікації;
- г) низькі витрати виробництва;
- д) сприятливий клімат.

3. Дослідження різних аспектів діяльності підприємства з метою з'ясування поточної конкурентної ситуації в галузі й на ринку, виявлення проблемних сфер роботи підприємства в короткостроковому періоді називається:

- а) маркетингове дослідження;
- б) аналіз фінансового стану підприємства;
- в) експрес-діагностика конкурентоспроможності підприємства;
- г) комплексна діагностика конкурентоспроможності підприємства;
- д) поточний аналіз конкурентного середовища підприємства.

4. Один із показників конкурентоспроможності підприємства, який означає здатність продукції бути успішно реалізованою на ринку товарів-конкурентів завдяки відповідності вимогам (потребам) споживачів за своїми технічними, економічними та іншими характеристиками та умовами реалізації, має назву:

- а) сегмент ринку;
- б) конкурентоспроможність продукції;
- в) конкурентні переваги;
- г) конкурентне середовище підприємства;
- д) обсяг реалізації продукції.

5. На стратегічному рівні, тобто у довгостроковій перспективі, головним критерієм забезпечення конкурентоспроможності підприємства стає:

- а) зростання податкових відрахувань до бюджетів всіх рівнів;
- б) стабільне підвищення заробітної плати працівників;
- в) відсутність невиконаних зобов'язань перед кредиторами;
- г) упровадження інновацій;
- д) зростання інвестиційної привабливості підприємства або зростання вартості бізнесу (підприємства).

Т е м а 11. Антикризова діяльність підприємства. Економічна безпека підприємства

П л а н

1. Підприємство в умовах кризових ситуацій.
2. Банкрутство та ліквідація підприємства.
3. Реструктуризація та санація (фінансово-економічне оздоровлення) підприємства.
4. Економічна безпека підприємства: сутність і види. Основні ризики та загрози господарській діяльності підприємства.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте кризовий стан підприємства. Визначте типи та види криз підприємства.
2. Розкрийте сутність та головні причини банкрутства підприємства. Охарактеризуйте види банкрутства підприємства.
3. Розкрийте сутність, види та форми реструктуризації підприємств.
4. Охарактеризуйте зміст, причини та види санації підприємств.

5. Дайте визначення поняття “економічна безпека підприємства”. Обґрунтуйте сучасні загрози економічній безпеці підприємств в Україні.
6. Дайте визначення поняття “рейдерство”, назвіть його види. Що таке корпоративна розвідка та промислове шпигунство?

Практичні завдання

1. Назвіть фази життєвого циклу, на яких знаходяться такі підприємства (організації, установи, об'єднання підприємств): НУ “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”, комунальне підприємство “Жилкомсервіс”, мережа магазинів Target, Харківське державне авіаційне виробниче підприємство, Харківський тракторний завод ім. Орджонікідзе, інтернет-супермаркет “Rozetka”.

2. Визначте та оцініть загрози зовнішнього та внутрішнього середовища Запорізького автомобільного заводу.

Тести

1. *Період довготривалого, критичного для підприємства зниження показників його ефективності (значне падіння обсягів виробництва та продажів, платоспроможності, зростання збитків тощо) називається:*

- а) криза підприємства;
- б) неплатоспроможність підприємства;
- в) збитковість підприємства;
- г) неконкурентоспроможність підприємства;
- д) банкрутство підприємства.

2. *Криза в психологічному стані окремих людей, колективу чи групи на підприємстві називається:*

- а) економічна;
- б) соціальна;
- в) організаційна;
- г) технологічна;
- д) психологічна.

3. Визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури називається:

- а) ліквідація підприємства;
- б) банкрутство підприємства;
- в) збитковість підприємства;
- г) неплатоспроможність підприємства;
- д) неконкурентоспроможність підприємства.

4. Заздалегідь фальшиве оголошення про фінансову неспроможність підприємства з метою отримання від кредиторів відстрочення або зниження платежів (боргів) – це:

- а) реальне банкрутство;
- б) фіктивне банкрутство;
- в) умисне банкрутство;
- г) технічне банкрутство;
- д) тимчасове банкрутство.

5. Який вид реструктуризації не існує:

- а) оперативна реструктуризація;
- б) стратегічна реструктуризація;
- в) часткова реструктуризація;
- г) комплексна реструктуризація;
- д) прогнозна реструктуризація.

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Податковий кодекс України [Електрон. ресурс] / Верховна рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

Антикризове управління підприємством: навч. посіб. / за заг. ред. З. Є. Шершньової. – К.: КНЕУ, 2007. – 680 с.

Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку: моногр. / В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн. – К.: Знання, 2008. – 687 с.

Березін О. В. Економіка підприємства: навч. посіб. / О. В. Березін, Л. М. Березіна, Н. В. Бутенко. – К.: Знання, 2009. – 390 с.

Гринчуцький В. І. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Гринчуцький, Е. Т. Карапетян, Б. В. Погрішук; Терноп. нац. екон. ун-т. – К.: Центр учб. л-ри, 2012. – 303 с.

Економіка підприємства: навч. посіб. / за заг. ред. Л. С. Шевченко. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2011. – 208 с.

Економіка підприємства: навч. посіб. / М. Ю. Куденко, С. М. Осипенко, М. В. Черкашина, Л. Г. Шкодїна. – Х.: Акад. ВВ МВС України, 2009. – 218 с.

Економіка підприємства: підруч. / за заг. ред. С. Ф. Покропівного. – Вид. 2-ге, переробл. та доповн. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.

Економіка промислового підприємства: підруч. / за ред. Тюриної Н. М. – Л.: Новий світ – 2000, 2008. – 312 с.

Економіка підприємства: підруч. / за ред. А. В. Шегди. – К.: Знання, 2006. – 614 с.

Іванілов О. С. Економіка підприємства: підруч. / О. С. Іванілов. – К.: Центр учб. л-ри, 2009. – 728 с.

Кривов’язюк І. В. Підприємство в умовах ринку: навч. посіб. / І. В. Кривов’язюк – К.: Кондор, 2009. – 838 с.

Основи бізнесу: навч. посіб. / Я. С. Ларіна, С. В. Мочерний, В. М. Фомішина, С. І. Чоботар. – К.: ВЦ “Академія”, 2009. – 384 с.

Павловська Л. Д. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Д. Павловська; Житомир. нац. агрокол. ун-т. – Житомир: [б. в.], 2011. – 612 с.

Пеліхов Є. Ф. Економіка сучасного підприємства: навч.-метод. посіб. / Є. Ф. Пеліхов, О. А. Іванова, О. М. Сумець. – К.: “Хай-Тек Прес”, 2008. – 344 с.

Петухова С. В. Бизнес-планирование: как обосновать и реализовать бизнес-проект / С. В. Петухова. – 6-е изд., стер. – М.: Омега-Л, 2011. – 171 с.

Сударкіна С. П. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Сударкіна; Нац. техн. ун-т “Харк. політехн. ін-т”. – Х.: НТУ “ХПІ”, 2011. – 290 с.

Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: моногр. / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

Кафедра економічної теорії використовує такі критерії при проведенні поточного модульного та підсумкового (залік) контролю з відповідних навчальних дисциплін, що вивчаються студентами денного відділення (*див. т а б л. 2*).

Т а б л. 2

Навчальна дисципліна	Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Економіка підприємства	<i>Модульний</i>	Max 25	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з модулю, можливі окремі несуттєві недоліки
		23	Результати опрацювання матеріалу високі, але є незначна кількість несуттєвих помилок
		20	Добре засвоєння матеріалу з модуля, але є окремі помилки
		17	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок
		Min 15	Мінімальні результати, достатні для отримання позитивної оцінки
	<i>Підсумковий залік за результатами ПМК*</i>	Max 90-100 A	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
		80-89 B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками
		75-79 C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок
		70-74 D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків
		Min 60-69 E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії
		0 FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти

* ПМК – підсумковий модульний контроль.

Навчальне видання

Електронна копія

П Л А Н И

СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА”

галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”

для студентів денної форми навчання

У к л а д а ч і: ШЕВЧЕНКО Людмила Степанівна,
ЧУПРИНА Олена Олександрівна

Відповідальна за випуск *Л. С. Шевченко*

Редактор *В. В. Арнаутова*
Комп’ютерна верстка *А. В. Старжинської*

План 2013

Підп. до друку 17.01.2013. Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 2,3. Облік.-вид. арк. 0,97. Вид. № 258.
Тираж 100 прим. Зам. № 4567. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.